

SANDORIŲ PRIPAŽINIMAS NEGALIOJANČIAIS IR SAŽININGO ĮGIJĖJO INTERESŲ APSAUGA

Doktorantė Asta Dambrauskaitė

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 87
Elektroninis paštas astadam11@hotmail.com

Pateikta 2002 m. vasario 24 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gegužės 25 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros profesorius dr. **Pranas Vytautas Rasimavičius** ir šio fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentė dr. **Dangutė Ambrasienė***

S a n t r a u k a

Straipsnis parengtas 2001 m. lapkričio 23 d. Lietuvos teisės universitete vykusioje konferencijoje „Aktualūs Civilinio kodekso įgyvendinimo klausimai“ skaityto pranešimo pagrindu.

Straipsnyje aptariami Lietuvos teisinėje literatūroje nepakankamai analizuoti, tačiau teismų praktikoje dažnai pasitaikantys atvejai, kai daiktą be savininko valios ir žinios kitiems asmenims perleidžia asmuo, neturėjęs tokios teisės, daikto įgijėjas tą patį daiktą perleidžia dar kartą, ir vėliau, pirminį sandorį pripažinus negaliojančiu, pradinis savininkas reikalauja pripažinti negaliojančiais visus, jo manymu, neteisėtus sandorius ir grąžinti daiktą jo nuosavybėn.

Autorė atskleidžia sąžiningumo kaip bendrojo teisės principo turinį ir šio principo specifiką negaliojančių sandorių instituto ir vindikacinio ieškinio kontekste, apžvelgia Lietuvos Respublikos civilinio kodekso naujoves sąžiningo įgijėjo interesų apsaugos srityje.

Straipsnyje analizuojamas daiktinių teisinių (vindikacinio ieškinio) ir prievolių teisinių (ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu) pažeistų teisių gynimo būdų santykis, apžvelgiama susiformavusi teismų praktika sąžiningų įgijėjų interesų apsaugos srityje, iškeliamos aktualiausios ir sunkiausiai sprendžiamos problemos šioje srityje, apžvelgiamos užsienio valstybių teisinėje literatūroje išsakytos nuomonės šiuo klausimu.

Įžanga

Šio straipsnio tikslas – paanalizuoti praktikoje dažnai pasitaikančius atvejus, kai asmens daiktas (be jo valios ir žinios) perleidžiamas keletą kartų asmenims, o vėliau, pirminį sandorį pripažinus negaliojančiu, griauinama visa sandorių grandinė, pabandyti nustatyti daiktinių teisinių (vindikacinio ieškinio) ir prievolių teisinių (ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu) pažeistų teisių gynimo būdų santykį, apžvelgti susiformavusią ir naujai formuojamą teismų praktiką šioje srityje.

Straipsnio objektu pasirinkta pradinio savininko ir sąžiningo įgijėjo interesų priešpriešos problema analizuojama taikant bendrą mokslinio pažinimo dialektikos metodą, taip pat istorinį, lyginamosios teisėtyros, loginį bei sisteminį metodus.

Reikia pažymėti, kad nors nagrinėjama problema buvo žinoma ir ją buvo bandoma spręsti jau seniausiose pasaulio teisinėse sistemose, lietuviškoje teisinėje literatūroje iki šiol šie aktualūs klausimai beveik neanalizuoti. O tai lemia, kad ir praktikoje ne visada randamas vienodas ir nuoseklus šios problemos sprendimo būdas.

Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga

Straipsnį norėčiau pradėti paminėdama turbūt jau klasikiniu mūsų pastarųjų metų gyvenime ir teismų praktikoje tapusį modelį, kai asmens nekilnojamas daiktas (dažniausiai butas), suklastojus dokumentus (dažnai įgaliojimą), be buto savininko valios ir žinios parduodamas vienam asmeniui, šis įsigytą turtą (dažniausiai ilgai nedvejodamas) parduoda kitam, šis trečiam, pastarasis butą įkeičia ar sudaro kitus sandorius. Pasitaiko atvejų, kai pradinis savininkas apie savo teisių pažeidimą sužino tik gavęs šaukimą į teismą dėl jo iškeldinimo iš buto. Tuomet jis pareiškia ieškinį ir prašo pripažinti negaliojančiais įgaliojimą, atvėrusį kelią neteisėtam buto pardavimui, visus jo pagrindu sudarytus vėlesnius pirkimo–pardavimo ar kitus disponavimo turtu sandorius bei prašo grąžinti butą jo nuosavybėn. Kitas teismų praktikoje paplitęs atvejis, kai savininkas turtą perleidžia savo valia, tačiau pažeisdamas įstatymų nustatytą tvarką, arba pirmasis sandoris turi valios trūkumą, o turtą įgijęs asmuo vėliau jį perleidžia tretiesiems asmenims, ir pradinis savininkas, siekdamas susigrąžinti turtą, susiduria su turtą faktiškai valdančiu asmeniu, bandančiu panaudoti savo sąžiningumo faktą prieš pradinį savininką.

Nagrinėjant tokius atvejus, būtina atsakyti į nemažai klausimų. Pirmiausia ar asmuo, įgyjantis daiktą iš kito asmens, neturėjęs teisės jo perleisti, įgyja nuosavybės teisę, antra, ar vėlesni sandoriai, kuriuos jis sudaro disponuodamas tokiu daiktu, gali būti pripažįstami tinkamu nuosavybės teisės perleidimo tretiesiems asmenims pagrindu, trečia, kokiomis materialinės teisės normomis gali remtis pradinis savininkas, siekdamas atkurti savo pažeistas teises, ar jis turi galimybę išsireikalauti savo daiktą, ar turi teisę reikalauti tik kompensacijos iš jo teises pažeidusių asmenų. Tokiais atvejais labai svarbu nustatyti vindikacinio ieškinio, kai daiktą įgijęs tretysis asmuo turi galimybę panaudoti savo sąžiningumo faktą prieš pradinį savininką, ir ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu (restitucijos taikymo) santykį ir išsiaiškinti, kaip turi būti taikoma restitucija sąžiningų trečiųjų asmenų atžvilgiu.

Analizuojant straipsnio tema pasirinktą problemą, būtina sugrįžti prie romėniškųjų principų. Pagal romėnų teisę perduodant nuosavybės teisę, buvo būtina perduoti patį daiktą (tiek kilnojamąjį, tiek nekilnojamąjį), t. y. nuosavybės teisė būdavo perleidžiama tradicijos būdu (*traditio*). Tačiau jei daiktą kitam asmeniui perduodavo asmuo, tik laikinai juo naudojęsis ar saugojęs, tai netgi sąžiningas asmuo (sąžiningas to daikto įgijėjas) negalėdavo įgyti nuosavybės teisės ir tikrasis savininkas visais atvejais galėdavo vindikacijos būdu (*lot. vim dicere* – „skelbiu, kad bus taikoma prievarta“) susigrąžinti daiktą. Galiojo taisyklė: „Kur savo daiktą randu, ten jį ir vindikuoju“ („*ubi rem mean invenio, ibi vindico*“) [1, p. 197]. Tokia taisyklė buvo logiškas kito romėniškojo principo atspindys: „Niekas negali perduoti kitam daugiau teisių, nei pats jų turi“ („*nemo plus juris ad alienum transfere potest quam ipse habet*“) [1, p. 197].

Tačiau civilinės apyvartos raida, atrodo, iš esmės pakoregavo šią taisyklę (ir turbūt nesiliaus koregavusi ateityje). Perkant daiktus, ypač kilnojamuosius, ir galiojant neribotos vindikacijos taisyklei, įsigyjantis daiktą asmuo niekada negalėtų būti tikras, kad vieną dieną neatsiras asmuo, kuris, teigdamas esąs tikrasis daikto savininkas, nepareikalaus grąžinti daiktą.

Pripažįstant būtinybę garantuoti ir tam tikros subjektinės teisės turėtojo, ir civilinės apyvartos kaip visumos interesus, susiduria dviejų lygiaverčių savininkų, t. y. pradinio teisės turėtojo ir teisės įgijėjo vienaarūšiai interesai, o tai leidžia tokią situaciją vertinti kaip prieštaringą, logiškai neišsprendžiamą situaciją „be išėities“, kuriai įveikti neretai turi būti pasitelkiamas „mažesnės blogybės“ principas [2, p. 97–98].

Įvairios teisinės sistemos nuo senų laikų bandė ieškoti būdų, kurie turėtų padėti išspręsti dviejų konfliktuojančių interesų susidūrimą. Vokietijos teisėje buvo įtvirtintas principas „*Hand muss Hand wahren*“ (pažodžiui išvertus iš vokiečių kalbos reikštų „ranka turi saugoti ranką“), skirtas sumažinti anksčiau minėtą netikrumą rinkoje [1, p. 197]. Viduramžiais plėtotas principas „*Hand muss Hand wahren*“ reiškė, kad savininkas, patikėjęs savo daiktą kitam asmeniui naudotis, saugoti ar kitam tikslui, neturėjo teisės išsireikalauti to daikto iš jį sąži-

ningai įgijusio trečiojo asmens. Jam (savininkui) buvo suteikiama tik reikalavimo teisė asmens, kuriam jis turtą patikėjo ir kuris pažeidė jo teises, atžvilgiu [2, p. 100]. Reikia pažymėti, kad ši taisyklė buvo taikoma tik kilnojamojo daikto atžvilgiu, be to, iš sąžiningo įgijėjo daiktas galėjo būti paimtas tuo atveju, jei jis iš savininko pavogtas ar kitaip nustojo būti valdomas be jo valios. Minėtas principas „*Hand muss Hand wahren*“ neabejotinai buvo kritikuojamas. Vieni (K. Binding) manė, jog jis prieštarauja elementariam teisingumui, nes nėra jokio pagrindo pirmumą suteikti sąžiningam įgijėjui, kai ir pirmasis savininkas yra toks pats sąžiningas civilinių teisinių santykių dalyvis (sąžiningas įgijėjas) ir dar, be to, ankstesnis, kiti (A. Mengeris) šį principą prilygino savotiškai ekspropriacijai, kurios tikslas – užtikrinti prekių apyvartos laisvę [1, p. 198–199]. Tačiau minėto principo šalininkų nuomone, visa kritika yra bejėgė prieš visuotinai pripažįstamą vertybę ir siekį užtikrinti civilinės apyvartos patikimumą ir stabilumą. „*Hand muss Hand wahren*“ principas buvo pavadintas „aukščiausio lygio socialiniu principu, kuris, spręsdamas ir sutaikydamas, padeda užtikrinti sąžiningą prekių apyvartą“ [1, p. 199]. Italų mokslininkas I. Matei taisyklės „*Hand muss Hand wahren*“ teigiamą įtaką bendram civilinės apyvartos labai pagrindžia tokiu pavyzdžiu: – Anatolijus, kilnojamojo daikto savininkas, vienu atveju įgalioja Atilą parduoti tą daiktą, kitu atveju Atilas yra minėto kilnojamojo daikto vagis. Ir vienu, ir kitu atveju daiktą įsigyja Zita. I. Matei nurodo, kad, jeigu įstatymai gina Zitos, kaip sąžiningos įgijėjos teises, tai, viena vertus, rinkoje atsiranda daugiau tokių potencialių Zitų, t. y. asmenų, turinčių paskatą nevaržomai įsigyti daugiau prekių, kita vertus, ir Anatolijus, tai yra pradinis savininkas, yra skatinamas labiau branginti ir saugoti savo turtą [3, p. 158–159].

Patikimų ir stabilių turtinių santykių garantijų nebuvimas, be abejonės, trukdytų sklandiems prekių mainams ir neskatintų plėtotis civilinės apyvartos. Pripažįstant šią vertybę ir siekiant ją užtikrinti, iškyla sąžiningo įgijėjo figūra, ir įstatymo lygiu įtvirtinamas sąžiningumo (*bona fides*) principas.

Vienas iš pamatinių naujojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsnių, galbūt geriausiai atskleidžiančių šio fundamentalaus mūsų valstybės teisės akto naujumą ir dvasią, yra CK 1.5 straipsnis, įtvirtinantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų taikymą. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Nusistatydami savo susitarimu tarpusavio teises ir pareigas (kai įstatymai to daryti nedraudžia) civilinių teisinių santykių subjektai taip pat turi vadovautis minėtais principais (CK 1.5 str. 2 d.). Labai svarbios nuostatos įtvirtintos CK 1.5 straipsnio 3 ir 4 dalyse, numatančiose, kad ne tik civilinių teisinių santykių dalyviai, bet ir teismas, naudodamasis savo diskrecijos teise bei aiškindamas ir taikydamas įstatymus, yra saistomas tų pačių teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų. Dar viena svarbi nuostata įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje, pagal kurią CK 1.5 straipsnyje įtvirtinti principai taikomi sprendžiant ginčus teismine

tvarka, nepaisant to, kada yra atsiradę civiliniai santykiai, iš kurių yra kilęs ginčas [4].

Naujojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmosios knygos komentare sąžiningumas (arba kitaip *bona fides*) apibūdinamas kaip vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas vadovaujantis dviem kriterijais (objektyviuoju ir subjektyviuoju). Objektyviuoju požimiū sąžiningas yra toks asmuo, kuris veikia rūpestingai, teisingai, t. y. taip, kaip tokioje pat situacijoje elgtųsi *bonus pater familias* (rūpestingas šeiminkas). Nustatant, ar objektyviuoju požimiū asmuo yra sąžiningas, ieškoma atsakymo į klausimą, ar asmuo **turėjo** ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, o subjektyviuoju požimiū – nustatant, ar asmuo **galėjo** ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį ir kitas reikšmingas aplinkybes. Šiems kriterijams sutampant, galima teigti, kad asmuo buvo sąžiningas, t. y. ne tik nežinojo, bet ir neturėjo žinoti tam tikrų aplinkybių [5, p. 77].

Bona fides pačia plačiausia prasme reiškia ne ką kita, kaip tik protingą, apdairų rūpestingo šeiminko elgesį, bet, kaip pabrėžia rusų mokslininkas N. I. Sklovskis, neapsunkintą pernelyg dideliu smalsumu, gresiančiu pavirsti pernelyg dideliu žinojimu, vedančiu į nesąžiningumą [2, p. 100]. Kaip taikliai nurodo kitas rusų mokslininkas S. V. Sarbašas, „vidinės valios neprieinamumas išoriniam suvokimui yra viena iš svarbiausių priežasčių, dėl kurios civilinėje teisėje pereinama nuo individualizmo prie idealaus subjekto sukūrimo, t. y. subjekto, atitinkančio šiuolaikinį visuomenės supratimą apie tai, ką galima laikyti protingu žmogumi“ [2, p. 101].

Tačiau reikia pabrėžti, kad dar iki naujojo Civilinio kodekso įsigaliojimo Lietuvos įstatymuose ir teismų praktikoje egzistavo sąžiningo įgijėjo teisių problema ir ją buvo bandoma spręsti. Lietuvos civilinio kodekso, įsigaliojusio 1965 m. sausio 1 d., 143 straipsnyje buvo įtvirtinta taisyklė, iš esmės atitinkanti vokiškąjį principą „*Hand muss Hand wahren*“ – šio straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad jeigu turtas atlygintinai įgytas iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti, ir įgijėjas to nežinojo ir neturėjo žinoti (sąžiningas įgijėjas), tai savininkas turi teisę išreikalauti šį turtą iš įgijėjo tik tuo atveju, kai turtas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš kurio nors iš jų pagrobtas, arba kitaip nustojo būti valdomas be jų valios [6]. Pabrėžtina, kad minėto principo taikymas nebuvo ribojamas (skirtingai nei kitose teisinėse sistemose) kilnojamųjų daiktų išreikalavimui iš svetimo neteisėto valdymo, bet buvo taikomas ir nekilnojamojo turto atžvilgiu. Sąžiningumo sampratą buvo bandyta apibrėžti ir dar anksčiau (1948 m.) išleistame civilinės teisės vadovyje – kalbant apie vindikacinį ieškinį, buvo nurodoma, kad „sąžiningu įgijėju (valdytoju) laikomas asmuo, kuris nežino, kad valdo neteisėtai. Sąžiningą įgijėją apsaugo nuo savininko vindikacinio ieškinio pats jo sąžiningumo faktas. Civilinė teisė šiuo atveju apsaugo sąžiningo įgijėjo interesus savininko interesų nenaudai. Tai daroma apyvartos naudai – tam, kad kiekvieno sandorio atveju pernelyg neapsunkintų įgijėjo nuodugniu tikrinimu, kokias turi teises galias tas asmuo, kuris perleidžia daiktą“ [7, p. 78–79]. Šia prasme įdomi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugsėjo 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr.3K–122/98 (kategorija 6), kurioje teisėjų kolegija išsako savo nuomonę dėl sąžiningumo principo. Minėtoje nutartyje nurodyta, kad „įstatymas, garantuodamas savininko teisių gynimą ir nustatydamas nuosavybės teisės gynimo būdus, tuo pačiu atsižvelgia ir į teisėtus kitų asmenų interesus. Tokia nuostata grindžiama konstituciniu asmenų lygiateisiškumo principu, kuris neleidžia absoliutizuoti vienu asmenų teisių ir teisėtų interesų, pažeidžiant kitų asmenų teises ar teisėtų interesus <...> Šalių teisių ir teisėtų interesų pusiausvyros principas atsispindi ir CK 143 straipsnio nuostatose, ginančiose sąžiningo įgijėjo teises ir nustatančiose vindikacijos apribojimus. Sąžiningumas yra fundamentalus privatinės teisės principas, kuriuo grindžiama ir nuosavybės, ir prievolių teisės bei kiti privatinės teisės institutai. Sąžiningo įgijėjo teisių ir teisėtų interesų prioritetas gynimas atitinka Vakarų teisės tradicijai žinomą sąžiningo valdymo gynimo principą, atėjusį dar iš senovės romėnų teisės (*bona fide possessio*). Šis principas leidžia apginti ne tik sąžiningo įgijėjo teises, bet ir užtikrina turtinių santykių stabilumą“ [8].

Analizuojant teisės normas, reglamentuojančias vindikaciją ir jos apribojimus, kurių pagrindu asmuo gali įgyti daiktą iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti, negalima nepastebėti tam tikro prieštaravimo normoms, reglamentuojančioms sutarčių sudarymą ir sandorių

negaliojimą. Iki šiol galiojusio CK 47 straipsnio 1 dalis numatė, kad sandoris, neatitinkantis įstatymo reikalavimų, negalioja. Naujojo CK 1.80 straipsnio 1 dalis įtvirtina analogišką bendrą nuostatą, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Iš esmės sandoris, kuriuo perleidžiamas svetimas turtas, turėtų būti pripažįstamas niekiniu kaip neatitinkantis įstatymo reikalavimų, tuo tarpu vindikacijos instituto normos, nustatančios vindikacijos apribojimus, tokį sandorį „sankcionuoja“, t. y. toks sandoris sukelia teises pasekmes (sąžiningas tretysis asmuo įgyja daiktą) ir yra galiojantis.

Kita problema, kurią sprendžia Rusijos teoretikai ir kuri Lietuvos įstatymuose ir teisinėje literatūroje nėra keliami ir analizuojama, – ar sąžiningas įgijėjas apskritai gali įgyti ir įgyja nuosavybės teisę, pirkdamas daiktą iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti, ar jis įgyja tik valdymo teisę. K. I. Sklovskio nuomone, net tais atvejais, kai savininko vindikacinis ieškinys atmetamas ir daiktas paliekamas sąžiningam įgijėjui, pastarasis nuosavybės teisės neįgyja – tokią būseną jis vadina „teise, stipresne už valdymą, bet silpnesne už nuosavybę“; jo manymu, toks įgijėjas nuosavybės teisę gali įgyti tik įgyjamosios senaties būdu [9, p. 129]. Priešingą poziciją išdėsto V. A. Rachmilovičius. Jo nuomone, atmetus vindikacinį ieškinį, pradinio savininko nuosavybės teisė pasibaigia, o sąžiningas įgijėjas ją įgyja juridinių faktų sudėties pagrindu. Šių faktų sudėtį sudaro: 1) sandoris, kuriuo siekiama perleisti nuosavybės teisę, sudarytas tarp asmens, neturėjusio teisės perleisti daikto, ir įgijėjo; 2) atlygintinis šio sandorio pobūdis; 3) faktiškas daikto perdavimas įgijėjui; 4) aplinkybė, kad daiktas neišimtas iš civilinės apyvartos ir jo apyvarta neapribota; 5) aplinkybė, kad savininkas ar asmuo, kuriam savininkas buvo perdavęs daiktą valdyti, neteko jo savo valia; 6) įgijėjo sąžiningumo faktas [9, p. 132]. V. A. Rachmilovičius nesutinka su K. I. Sklovskio nuomone, kad, sąžiningam įgijėjui pripažįstant nuosavybės teisę, neliktų skirtumo tarp galiojančių ir negaliojančių sandorių, ir nurodo, kad K. I. Sklovskis neatsižvelgia į tą aplinkybę, jog šiuo atveju nuosavybės teisė atsiranda ir pasibaigia ne sandorio pagrindu, o anksčiau minėtos juridinių faktų sudėties pagrindu. V. A. Rachmilovičius nurodo, kad RTFSR CK normos, nustatančios vindikacijos ribojimus, dispozicija būtent iš juridinių faktų sudėties, būtinos nuosavybės teisės įgijimui pagal bendras taisykles, išeliminuoja reikalavimą, kad daiktą perleistų pats savininkas ar jo įgaliotas asmuo, tačiau visos kitos sandorio galiojimo sąlygos (sandorio forma, valios išraiškos formos atitikimas vidinę valią ir kt.) yra būtinos. Jis taip pat nurodo, kad daiktą tokiu būdu įgijus sąžiningam asmeniui, įvyksta „kokybinis šuolis“, t. y. vélesni sandoriai jau sudaromi visiškai teisėtu įstatyminiu pagrindu. Todėl V. A. Rachmilovičius nesutinka su literatūroje ir teismų praktikoje paplitusia nuomone, pagal kurią pirmajam daikto perleidimo sandoriui buvus neteisėtam, neteisėti ir visi kiti dėl to paties daikto sudaryti sandoriai [9, p. 134].

Straipsnio pradžioje pateiktų pavyzdžių atveju daiktą nuo pradinio savininko jau skiria keletas sudarytų sandorių ir keletas turto įgijėjų, taip pat tapusių to paties daikto savininkais, ir kadangi pradinis savininkas su paskutiniu įgijusiu daiktą asmeniu nėra tiesioginiuose prievoliniuose teisiniuose santykiuose ir tarp jų nėra jokio teisinio ryšio, išskyrus patį daiktą, tai, atrodytų, kad pradinis savininkas gali reikšti vindikacinį ieškinį, tai yra pasinaudoti daiktiniu teisiniu nuosavybės teisės gynimo būdu. Tačiau rusų mokslininkai M. I. Braginskis ir V. V. Vitrianskis įžvelgia tam tikrą reikalavimo pripažinti sandorį negaliojančiu ir vindikacinio ieškinio „konkurenciją“. Jie nurodo, kad ši problema iškyla kaskart, kai turto savininkas vietoj vindikacinio ieškinio, kaip būdo savo pažeistoms teisėms ginti, pasinaudoja galimybe reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu [10, p. 806]. Pavyzdžiui, asmuo, valdantis svetimą turtą, kurį savininkas jam perleido pagal ribotą daiktinę teisę arba sutarties pagrindu, perleidžia šį turtą, nepaisant to, kad jis nėra įgaliotas įstatymu ar sutartimi disponuoti valdomu turtu. Savininkas turi teisę pareikšti pardavėjui ir pirkėjui reikalavimą dėl dvišalės restitucijos, t. y. grąžinti kiekvienai iš šalių tai, ką ji gavo pagal sutartį ir tai bus sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinės pasekmės. Minėtų autorių nuomone, ta aplinkybė, kad pirkėjas gali atsidurti sąžiningo įgijėjo vietoje, kurio atžvilgiu įstatymas neleidžia vindikacijos, negali būti kliūtimi savininkui pareikšti ieškinį dėl negaliojančio sandorio pasekmių taikymo. Tačiau, jų nuomone, tokiais atvejais negalima nepastebėti tam tikros šių dviejų gynimo būdų konkurencijos. Jie nurodo, kad kartais arbitražo praktikoje iškyla klausimas, kaip vertinti veiksmus savininko,

kuris neturi teisės išsireikalauti turto iš sąžiningo įgijėjo vindikacijos būdu, tačiau kreipiasi į arbitražinį teismą su ieškiniu taikyti negaliojančio sandorio pasekmes, kurį patenkinus turtas būtų paimtas iš sąžiningo įgijėjo.

M. I. Braginskis ir V. V. Vitrianskis pateikia tokį, jų nuomone, teisingą atsakymą. Pirmia, negaliojantis sandoris nuo pat jo sudarymo momento nesukelia jokių teisinių pasekmių, taigi ir sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės. Antra, skirtingai nuo vindikacinio ieškinio, pritaikius negaliojančio sandorio pasekmes, nepažeidžiami sąžiningo įgijėjo turtiniai interesai, palyginti su jo padėtimi iki sandorio sudarymo, kadangi dvišalė restitucija jį grąžina į analogišką iki sandorio sudarymo buvusią padėtį. Trečia, civilinė teisė neapriboja savininko teisės pasirinkti civilinių teisių gynimo būdą ir nedaro bendrųjų pažeistos teisės gynimo būdų priklausomų nuo to, ar yra galimybė pasinaudoti specialiaisiais daiktiniais gynimo būdais. Ketvirta, teisė naudotis įstatyme numatytais gynimo būdais pagal savo prigimtį yra subjektinė teisė, o fiziniai ir juridiniai asmenys jiems priklausančias teises įgyvendina savo nuožiūra, todėl tik pats savininkas turi teisę spręsti, kokį gynimo būdą pasirinkti. Penkta, vertinant iš grynai formalaus–juridinio taško, sąžiningo įgijėjo figūra atsiranda tik teisiniuose santykiuose, kylančiuose savininkui pareiškus vindikacinį ieškinį – pagal bendrą taisyklę RTFSR CK nenumato, kad, taikant restituciją, būtų atsižvelgiama į sąžiningo įgijėjo interesus, ir toks terminas nevartojamas [10, p. 808].

Toks problemos sprendimo būdas, šių dviejų mokslininkų nuomone, atrodo tinkamas, jei kalbama apie vieną sandorį, sudarytą asmens, neturėjusio teisės jo sudaryti. Būtinybė ginti teisėtus įgijėjo interesus paprastai kyla, kai turtą įgyja tretieji asmenys kitų sandorių (antro, trečio ir t. t.) grandinės pagrindu. Jie pažymi, kad šiuo atveju yra visai pagrįsti nuogastavimai dėl per plataus tokio gynimo būdo taikymo (t. y. savininko reikalavimo pripažinti negaliojančia visą sandorių grandinę). Siekiant apginti trečiųjų asmenų interesus ir užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą apskritai, būtų tikslinga nustatyti tokio pažeisto nuosavybės teisės gynimo būdo apribojimus. Tokio pobūdžio apribojimai nustatyti Nyderlandų civilinio kodekso 45 straipsnio 5 punkte. Jame numatyta, kad teisės, kurias sąžiningai įgijo tretieji asmenys (išskyrus, jei jos įgytos neatlygintinai) į turtą, kuris buvo negaliojančio sandorio objektu, lieka galioti [10, p. 809]. M. I. Braginskio ir V. V. Vitrianskio nuomone, analogiška nuostata galėtų būti įtvirtinta ir RTFSR CK. Dabartiniu metu tokių sandorių grandinę jie siūlytų „pertraukti“ remiantis tuo, kad jau pirmojo sandorio metu įgijėjas neturi galimybės perduoti turto natūra, nes jis yra pas trečiuosius asmenis. Tokiu atveju savininkui turėtų būti sumokama kompensacija.

K. I. Sklovskis, prieštaraudamas plačiai paplitusiai nuomonei, kad savininkas turi teisę savo nuožiūra pasirinkti pažeistų teisių gynimo būdus, nurodo, kad šios nuomonės šalininkai pamiršta dar romėnų teisei žinomą ieškinių subordinacijos principą, t. y. kad asmeniniai ieškiniai turi pirmenybę daiktinių ieškinių atžvilgiu [2, p. 326]. Jo nuomone, pripažinus sutartį negaliojančia, tarp sutarties šalių kyla santykinio (asmeninio), o ne daiktinio pobūdžio prievolės, ir turtas grąžinamas jį perdavusiai šaliai – šiuo atveju į sandorio šalies sąžiningumą neatsižvelgiama. Jeigu, panaikinus sandorį, nebelieka teisinio pagrindo trečiojo asmens nuosavybės teisei (t. y. trečiojo asmens, su kuriuo savininkas nesudarė jokios sutarties), tai savininkas, atkūręs savo teisę, įgyja teisę pareikšti ne asmeninį, o daiktinį (vindikacinį) ieškinį neteisėtam valdytojui, kuris prieš tokį reikalavimą gali panaudoti savo sąžiningumo faktą. Ir paskutinė galimybė, kuria gali pasinaudoti savininkas, tai pareikšti ieškinį dėl nepagrįsto praturtėjimo, kadangi, panaikinus sandorį, išnyksta turto perdavimo pagrindas [2, p. 328]. Kaip nurodo K. I. Sklovskis, ieškinių subordinacija nepalieka vietos ieškinių konkurencijai – juk jeigu yra galimybė pareikšti ieškinį dėl restitucijos, savininkui nėra prasmės reikalauti daikto pateikus vindikacinį ieškinį, o jei savininkas nebuvo negaliojančio sandorio šalimi, jis ir neturi teisės reikalauti restitucijos savo vardu [1, p. 328].

Kaip šie klausimai sprendžiami Lietuvoje? Civilinės teisės vadovėlyje nurodoma, kad tais atvejais, kai vienas asmuo, neteisėtai užvaldęs svetimą daiktą, jį neteisėtai sutartimi perduoda kitam asmeniui (galinčiam ir nežinoti, kad jis daiktą įgijo neteisėtai), o pastarasis šį daiktą perduoda dar kitiems asmenims, vindikacinis ieškinytis pareiškiamas tam asmeniui, pas kurį yra daiktas, o ne tam, kuris pažeidė savininko nuosavybės teisę [11, p. 336]. Vadovėlio

autorių nuomone, kai turtas iš savininko paimamas šantažo, apgaulės ar kitokiu būdu, tokie atvejai vertintini kaip turto praradimas be savininko valios. Nors šiais atvejais savininkas turtą perduoda lyg ir savo valia, bet ši valia nėra laisvai susiformavusi. Į savininko aplaidumą, dėl kurio prarastas valdymas, neatsižvelgiama, nes aplaidumas nėra valios išreiškimas [11, p. 336–337]. Jeigu savininkas turtą pagal sutartį perduoda kitam asmeniui naudotis, išnuomoja, duoda pasinaudoti neatlygintinai, o asmuo perduoda šį turtą kitam asmeniui, tai savininkas negali šio turto vindikuoti, jeigu pirkėjas yra sąžiningas. Šie vindikacijos apribojimai nustatyti atsižvelgiant į sąžiningo įgijėjo interesus [11, p. 338]. Savininkui pareiškus vindikacinį ieškinį, susikerta turto savininko ir sąžiningo turto įgijėjo interesai. Paprastai tarp savininko ir sąžiningo įgijėjo yra tarpinė grandis – nesąžiningas ir neteisėtas turto perleidėjas. Tačiau ne visuomet jį galima nustatyti. Nevienodi yra šalių santykiai su nesąžiningu turto perleidėju, skirtingos šalių galimybės išreikalauti iš nesąžiningo turto perleidėjo patirtus nuostolius. Tuo atveju, kai savininkas turtą perduoda savo valia nesąžiningam perleidėjui, tarp jų susidaro atitinkami teisiniai santykiai (nuomos, panaudos ir pan.), ir teisinė savininko padėtis, išieškant nuostolius, yra daug geresnė negu sąžiningo įgijėjo. Kai savininkas turtą praranda be savo valios, jis turi mažiau galimybių už sąžiningą įgijėją išieškoti nuostolius iš nesąžiningo perleidėjo. Jei turtas įgytas neatlygintinai, tai savininkas turi teisę jį išreikalauti visais atvejais, neatsižvelgiant į tai, kokių būdu netektas turtui valdymas, nes šiuo atveju nuostolių atlyginimo klausimas nekyla [11, p. 338].

Visuotinai pripažinta, kad tais atvejais, kai pradinio savininko ir daikto įgijėjo nesieja prievoliniai teisiniai santykiai, t. y. kai tarp jų nėra jokio teisinio ryšio išskyrus patį daiktą (pvz., vagystės atveju), šis daiktas iš jį įgijusio asmens gali būti išreikalaujamas pagal daiktinės teisės nuostatas, t. y. pareiškus vindikacinį ieškinį, kuris nagrinėjamas atsižvelgiant į įgijėjo sąžiningumą. Ir atvirkščiai, šalims esant sutartiniuose teisiniuose santykiuose, reiškiamas reikalavimas pripažinti sandorius negaliojančiais ir taikoma restitucija ir čia jau nuomonės sąžiningo įgijėjo klausimu išsiskiria. Teismų praktikoje ilgą laiką vyravo pozicija, kad, taikant restituciją sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose, sąžiningo įgijėjo apsaugos klausimas neaktualus ir neturi būti keliamas. Tokia pozicija išdėstyta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarime Nr. 9, kurio aprobavimo dalykas – ribotos vindikacijos taikymo galimybė sprendžiant ginčą dėl pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia [12, p. 5]. Šiame nutarime nurodyta, kad civilinėse bylose dėl pirkimo–pardavimo sutarties teisėtumo (dėl šio sandorio pripažinimo negaliojančiu) sprendžiama, ar nuosavybės teisės perleidimas ir įgijimas buvo teisėti ar neteisėti. Teismui pripažinus tokį sandorį negaliojančiu, abi sandorio šalys arba viena iš jų pagal civilinio įstatymo nuostatas sugrąžinamos į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį, t. y. taikoma abišalė ar vienašalė restitucija, o ne vindikacija. Vindikacijos atveju savininkui gražinamas individualiais požymiais apibrėžtas daiktas, pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia byloje, sutartį pripažinus negaliojančia, pardavėjui gražinamas perduotas turtas, o pirkėjui – jo sumokėti pinigai, t. y. taikoma abišalė restitucija (CK 47 str. ir 143 str.) [12, p. 5–6]. Reikia pabrėžti, kad šiuo nutarimu aprobuotoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje buvo sprendžiamas klausimas dėl vieno sandorio, kuriuo perleistas turtas, pripažinimo negaliojančiu, t. y. buvo nagrinėjamas bankų pareikštas ieškinio reikalavimas pripažinti negaliojančia bankams įkeistų pastatų pirkimo–pardavimo sutartį. Šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai konstatavo, kad ginčo pastatų pirkėja nežinojo ir neturėjo žinoti, kad pardavėjas buvo pastatus įkeitęs ir neturėjo teisės jų perleisti, ir, tuo pagrindu pripažinę ją sąžininga įgijėja, bankų ieškinį atmetė. Kasacinės instancijos teismas, panaikinęs žemesniųjų instancijų teismų sprendimus, bankų ieškinį patenkino ir suformulavo anksčiau aptartą taisyklę.

Tačiau ir bylose, kuriose prašoma pripažinti negaliojančiu ne vieną sandorį, o visą sandorių grandinę, teismai, patenkinę ieškinį, taiko abišalę restituciją visų sandorių šalių atžvilgiu ir turtą gražina pradiniam savininkui, nors keletu pastarųjų metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje negalima nepastebėti ir priešingos pozicijos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. spalio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K–3–1096/2000 (kategorija 42) teisėjų kolegija konstatavo, kad „nagrinėjant bylas, susijusias su sandorių pripažinimu negaliojančiais, svarbu nustatyti prievolių teisės ir daiktinės teisės santykį. Vienas iš

sandorio negaliojimo padarinių, taip pat prievolinių teisinių pažeistos teisės gynimo būdų yra restitucija (CK 47 str. 2 d.). Tačiau restitucija gali ir turi būti taikoma atsižvelgiant į daiktinės teisės nuostatas, nes asmuo, įgijęs daiktą pagal sandorį, taip pat tampa jo savininku. Taigi restitucija yra daikto išreikalavimas iš vieno asmens ir jo perdavimas kitam asmeniui, o tai reiškia, kad ji galima tik tais atvejais, kai tą leidžia daiktinė teisė. Atvejai, kai restitucija yra galima ir daiktinės teisės prasme, yra numatyti CK 143 straipsnio 1 ir 3 dalyse. Antra vertus, restitucija, kaip prievolinis teisinis pažeistos teisės gynimo būdas, yra galimas tik tada, jeigu šalis sieja prievoliniai teisiniai santykiai. Jeigu šalių prievoliniai teisiniai santykiai nesieja, restitucijos klausimas apskritai negali kilti, o daiktas iš kito asmens gali būti išreikalaujamas tik pagal CK 143 straipsnio taisyklę, t. y. savininko teisės tokiais atvejais ginamos daiktiniais teisiniais, o ne prievoliniais teisiniais pažeistos teisės gynimo būdais” [8]. Pažymėtina, kad nagrinėjamoje byloje ieškovė nebuvo prievoliniuose santykiuose su atsakovu, todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad ginčo butas galėjo būti reikalaujamas tik CK 143 straipsnio nustatyta tvarka, o ne taikant restituciją [8].

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 14 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K–3–288/2001 m. (kategorija 15.2.2.3), kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl asmens, negalėjusio suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, sudarytų sandorių galiojimo ir vėlesnių turto perleidimo tretiesiems asmenims sandorių likimo, kasatorė nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas negaliojančiu įgaliojimą ir jo pagrindu sudarytą pirmą pirkimo–pardavimo sutartį bei antrą pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią nekilnojamąjį turtą įgijo kasatorė, ignoravo sąžiningų įgijėjų teises. Kasatorės nuomone, teismo išsakyti argumentai galėjo būti pritaikyti tik sandoriui, kuriuo negalintis suprasti savo veiksmų reikšmės asmuo išdavė įgaliojimą, pagal kurį butas buvo parduotas pirmajai pirkėjai. Antrasis sandoris, kuriuo butas parduotas kasatorei, neturėjo jokių valios trūkumų, todėl šis sandoris negalėjo būti pripažintas negaliojančiu CK 47 straipsnio pagrindu, ir jam turėjo būti taikoma CK 143 straipsnio norma. Nors apeliacinės instancijos teismas sprendimo motyvuose buvo nurodęs, kad šioje byloje ginčas vyksta dėl pirkimo–pardavimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis, o tokiose bylose CK 143 straipsnis netaikytinas, **kasacinis** teismas iš esmės išreiškė nuomonę, kad reikia **taikyti** būtent šį straipsnį, ir konstatavo, kad jei sandorį dėl turto atlygintino perleidimo savininkas sudarė tokios būsenos, kai negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, tai turtas nustojo būti valdomas be jo valios. Tokiu atveju pagal Civilinio kodekso 143 straipsnio 1 dalį prioritetiškai ginamos savininko, o ne sąžiningo įgijėjo teisės. Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, sandorius pripažinęs negaliojančiais, restituciją taikė pagrįstai, kadangi daiktinės teisės nuostatos tai leido [13, p. 245].

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugsėjo 28 d. nagrinėtoje civilinėje byloje Nr. 3K–122/98 (kategorija 6) ginčo pastatas buvo ne tik iš valstybės perduotas privačiai nuosavybei, bet ir dar kartą perleistas kitiems įgijėjams. Kasacinis teismas nurodė, kad tokiu atveju teismo nagrinėjimo dalyku yra turto valdymo teisėtumo ar neteisėtumo ir turto įgijimo bei valdymo sąžiningumo ir nesąžiningumo klausimas. Kasacinės instancijos teismas nurodė, kad apygardos teismas, išreikalaudamas turtą iš atsakovų, rėmėsi tik CK 47 straipsniu. Tačiau, pripažindamas atsakovų sudarytas kambarių pirkimo–pardavimo sutartis negaliojančiomis, teismas išsprendė tik dalį klausimo, t. y. konstatavo turto valdymo neteisėtumo faktą. Kito svarbaus klausimo, kuris yra neatsiejama vindikacijos dalis – turto valdymo sąžiningumo ar nesąžiningumo teismas neišsprendė. Kolegijos nuomone, apygardos teismas, taikydamas tik CK 47 straipsnį ir netaikydamas CK 143 ir 146 straipsnius, padarė esminį materialinės teisės pažeidimą, dėl kurio teismo sprendimas šioje dalyje buvo panaikintas [8].

Būtinybė nustatyti daiktinės ir prievolinės teisės santykį teismams išskyla nuolat. Pavyzdžiui, būtų galima pacituoti dar vieną Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluotą teisės taikymo ir aiškinimo taisyklę, pagal kurią pareiškus vindikacinį ieškinį, savininkui pakanka įrodyti, kad daiktas iš jo buvo pavogtas, o kadangi leidžiama vogtą daiktą išreikalauti ir iš sąžiningo įgijėjo, savininkui net nereikia ginčyti sutarties, pagal kurią įgijėjas įsigijo daiktą. Dėl šių priešasčių CK 47 straipsnis, nustatantis sandorių negaliojimo teisinius padarinius, taip pat netaikytinas [14, p. 57].

Taigi sąžiningo įgijėjo figūra išskyla ne tik kai kalbame apie vindikacinį ieškinį (vindikacijos galimybę ir apribojimus), bet ir sprendžiant sandorių pripažinimo negaliojančiais ir restitucijos taikymo klausimus. Ši problema ypač aktuali, kai turtas perleistas kelis kartus. Iki naujojo Civilinio kodekso įsigaliojimo, vindikacijos ir sandorių pripažinimo negaliojančiais sąveikos gaires nustatinėjo teismų praktika, tuo tarpu įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui, šis santykis įtvirtintas įstatymo normoje.

Civilinio kodekso pirmosios knygos 80 straipsnio 4 dalis įtvirtina vieną iš esminių sandorių negaliojimo instituto naujovę – tai yra taisyklę, pagal kurią turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš jį **sąžiningai** įgijusio **trečiojo asmens**, išskyrus šio kodekso numatytus atvejus, kai pradinio savininko teisės ginamos prioritetiškai, palyginti su sąžiningu įgijėju [4].

Pirma, atlygintinai įgytas kilnojamasis daiktas iš sąžiningo įgijėjo gali būti išreikalautas tik tuo atveju, kai daiktas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas tą daiktą buvo perdavęs valdyti, pamestas, arba iš minėtų asmenų pagrobtas arba yra kitų aplinkybių, dėl kurių daiktas nustojo būti valdomas be jų valios. Pažymėtina, kad priešingai nei pagal ankstesnįjį kodeksą galiojusi analogiškai taisyklė, ši norma taikoma tik kilnojamąjį daiktą atžvilgiu. Be to, savininko teisė išsireikalauti kilnojamąjį daiktą papildomai ribojama laikotarpiu, t. y. reikalavimas turi būti pareikštas per 3 metus nuo daikto praradimo momento.

Antra, iš sąžiningo įgijėjo negali būti išreikalautas nekilnojamasis daiktas išskyrus vieną vienintelį atvejį – t. y. savininkui daiktą praradus dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo.

Ir trečia, neatlygintinai įgytas daiktas (tiek kilnojamasis, tiek nekilnojamasis) iš sąžiningo įgijėjo gali būti išreikalautas visais atvejais.

Kaip ir anksčiau galiojusiame, dabartiniame kodekse išlieka taisyklė, užtikrinanti, kad turtas, perduotas ar kitaip perleistas teismo sprendimams vykdyti nustatyta tvarka, iš sąžiningo įgijėjo išreikalaujamas nebus.

Norėčiau trumpai stabtelėti ties antruoju atveju, t. y. dėl atlygintinai įgyto nekilnojamojo daikto išreikalavimo. Reikia pažymėti, kad naujasis Civilinis kodeksas šiuo atveju **ypač** sustiprina sąžiningo įgijėjo interesų apsaugą, nes savininkui numatyta galimybė susigrąžinti jam priklausantį daiktą tik įrodžius, kad daikto jis neteko dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo. Pareikšdamas teisme ieškinį dėl daikto išreikalavimo iš svetimo neteisėto valdymo, savininkas kaip ieškovas privalės ne tik nurodyti aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimo pagrindu (t. y. kad prieš jo turtą buvo padarytas nusikaltimas), bet taip pat ir tas aplinkybes įrodyti (CPK 58 str. 1 d.), tai yra turės jau prie pareiškimo dėl ieškinio pridėti įrodymus, patvirtinančius nurodytas aplinkybes (CPK 146 str. 2 d. 6 p.) [15]. Savininkui, jau ir taip nukentėjusiam nuo neteisėtų veiksmų, teks ir nelengva įrodinėjimo pareiga. Be to, išskyla klausimas, kokius įrodymus teismai pripažins pakankamais, kad būtų įrodytas nusikaltimo faktas, ir kaip bus tais atvejais, kai nepavyks nustatyti asmenų, padariusių nusikaltimą, arba baudžiamoji byla bus nutraukta, nesant nusikaltimo sudėties arba suėjus senaties terminams.

Straipsnio pabaigoje norėčiau suformuluoti keletą **išvadų**:

1. Siekiant išspręsti dviejų lygiaverčių savininkų – pradinio ir sąžiningo įgijėjo – interesų konfliktą, įstatymai įtvirtina vindikacijos apribojimus ir taisyklę, pagal kurią daiktas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš jį sąžiningai įgijusio trečiojo asmens.

2. Siekiant užtikrinti patikimus ir stabilius turinius santykius bei skatinti civilinės apyvartos raidą, įstatymuose įtvirtinamas sąžiningumo principas ir sustiprinama sąžiningo įgijėjo apsauga.

3. Vindikacijos apribojimai ir galimybė įgyti nuosavybės teisę iš asmens, neturėjusio teisės jį perleisti, patvirtina romėniškojo principo, pagal kurį niekas negali perduoti kitam daugiau teisių, nei pats turi, transformaciją naujausiųjų laikų teisėje.

4. Lietuviškoje teisinėje literatūroje ir teismų praktikoje bandoma nustatyti daiktinių teisių ir prievolių teisių pažeistų teisių gynimo būdų santykį, tačiau šioje srityje dar būtina atlikti daugiau išsamesnių tyrinėjimų.



LITERATŪRA

1. **Покровский И. А.** Основные проблемы гражданского права. – Москва, 1998.
2. **Скловский К. И.** Собственность в гражданском праве. – Москва, 2000.
3. **Маттеи И., Суханов Е. А.** Основные положения права собственности. – Москва, 1999.
4. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII–1864 // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
5. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras. I knyga. – Vilnius, 2001.
6. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas, patvirtintas ir įsigaliojęs nuo 1965 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1964. Nr. 19–138.
7. **Civilinė teisė.** Vadovėlis juridinėms mokykloms. – Kaunas, 1948.
8. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo svetainė internete: <http://www.lat.litlex.lt>
9. **Проблемы** современного гражданского права. Сборник статей под редакцией В. Н. Литовкина, В. А. Рахмиловича. – Москва, 2000.
10. **Брагинский М. И., Витрянский В. В.** Договорное право. Часть первая. – Москва, 2000.
11. **Civilinė teisė.** – Kaunas, 1997.
12. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 1997. Nr. 7.
13. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 2001. Nr. 15.
14. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 2001. Nr. 14.
15. **Lietuvos** Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964. Nr. 19–139.



Invalid Transactions and Protection of Third Parties Acting in Good Faith

Doctoral Candidate Asta Dambrauskaitė

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article deals with a phenomenon quite widely observed in the reality and judicial practise of the recent years where property is alienated by a person not entitled to do so to the third parties acting in good faith. Consequences of such transactions in case they are deemed to be invalid and the contents of the principle „bona fides” („good faith”) are being analysed.

The effort is made to establish a relation between the action for vindication and action to declare a transaction invalid, i.e. between the means of protecting one's rights under the norms of law of property and law of obligations.

The author has chosen the general scientific dialectic, historic, comparative and logic methods as a basis for the research being conducted.

Although the problem in question has deep roots in the history of humanity, its theoretical aspects have not been discussed enough in Lithuanian legal literature. Therefore it is extremely important to have a broad theoretical background and thorough analysis of the basic principles enabling the courts to be able to find a uniform problem solving model.

